

Endast texten i detta verk är licensierad under Creative Commons Erkännande-Ickekommersiell-Inga bearbetningar 2.5 Sverige licens. För att se en kopia av denna licens, besök <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.5/se/>
Verket har publicerats i www.globalarkivet.se.

Guancherna

– ett folk försvunnet för evigt?

Guancherna assimilerades och förslavades. De var Kanarieöarnas urinvånare och brukar beskrivas som ett helt försvunnet folk. Men är det verkligen så? Hur, när, varför och av vem befolkades Kanarieöarna? Och vad blev det av dessa människor?

Lars Lindgren, flitig besökare till ögruppen, har undersökt saken.

Nordafrika norr om Sahara var under något årtusende före och efter vår tideräknings början en instabil region. Orsaken var dels ekologisk: klimatet blev torrare, Sahara bredde ut sig och de bördiga jordarna blev allt knappare. Men även politiskt var området turbulent.

Fenicier och romare koloniserade kustområdena, pressade på militärt och lade beslag på de bördiga jordarna.

Sammanlagt orsakade detta ett tryck på den ursprungliga berbiska befolkningen, något som en mängd uppror mot romarna av olika nordvästafrikanska stammar vittnar om. Häri ligger troligen grunden till att Kanarieöarna befolkades. Grupper av kustlevande berber tog sig – får vi anta – över havet, på egna eller andras kölar, frivilligt eller i form av förvisning. Det skedde också troligen i flera vågor under flera sekler.

Kanarieöarna ligger inte särskilt långt från den västafrikanska kusten. Det är därför naturligt att de varit kända av sjöfarande sedan lång tid. De omnämns i antika grekiska och romerska källor. Romerska amforor har hittats i kanariska kustvatten.

På 1300-talet besöktes öarna av arabiska sjöfarare på jakt efter slavar. Dock tycks kunskapen om öarna ha varit glömd i Europa under medeltiden.

På 1400-talet började dock portugisiska, kastilianska och genuesiska fartyg besöka ögruppen. De kom på jakt efter slavar eller "cuchilla" en eftertraktad purpurfärgande lav. Spanjorerna erövrade öarna under en sekellång process. 1496 var den fullbordad, i Guds namn och med påvens välsignelse.

BOSTAD I GROTTOR

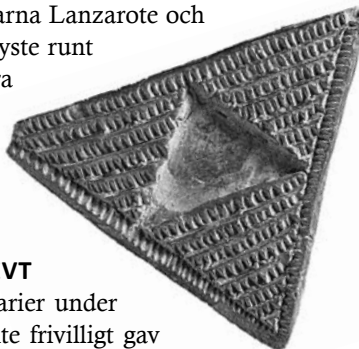
De samhällen som mötte erövrarna var sinsemellan olika – så till den grad att folken på de sju bebodda öarna troligen inte förstod varandras språk. Det fanns dock gott om gemensamma drag. Ett sådant var att alla levde på hade tvingats tillbaka till stenåldersnivå, ofrånkomligt eftersom alla öarna är vulkaniska och saknar metallfyndigheter. Ett annat – också det till stor del givet av geografin – var att på samtliga öar bodde folk i grottor, naturliga eller uthuggna. På några av öarna var detta den dominerande bostadsformen, på andra – som de låglänta östliga öarna Lanzarote och Fuerteventura – ovanligare.

Ekonomi byggde huvudsakligen på betesdrift – getter dominerade – med

"Pintaderas" från Gran Canaria. Keramikföremål möjligen använda för att markera äganderätt, till kroppsmålning eller keramikdekorer.

ett enkelt jordbruk som komplement. Befolkningarna bodde i stamsamhällen med klara klasskillnader mellan å ena sidan hövdingar – titulerade "mencey" på Teneriffa och "guanarteme" på Gran Canaria – och "adel" och å den andra det stora flertalet av herdar och hantverkare. I många avseenden var Gran Canaria mer utvecklat än de övriga öarna, exempelvis var jordbruket mer avancerat där, liksom utvecklingen mot ett förstadium till stater.

På de sju befolkade öarna kan man – på osäkra grunder – anta att det bodde runt tusen människor på vardera av de östligaste öarna Lanzarote och Fuerteventura. De största, Gran Canaria och Teneriffa, hyste runt 30 000 var. I väster kan La Gomera – som hette Gomera även för urbefolkningen – ha bebotts av ett par tusen, El Hierro av femhundra och La Palma av drygt 4000 människor. Vi kallar dem guancher, något oegentligt eftersom det bara var folket på Teneriffa som kallade sig så.

MÅNGA ASSIMILERADES – VISSLESPRÅKET HAR ÖVERLEVT

Under den kastilianska erövringen gick mängder av kanarier under till följd av krigshandlingar och umbäranden. De som inte frivilligt gav sig såldes som slavar på marknaderna i Sevilla och Valencia eller deporterades till andra öar. Många följde med till Nya världen. Jordarna fördelades mellan erövrarna. Många sålunda utblottade guancher assimilerades i den nya kanariska befolkningen som lantarbetare eller herdar på de nya gods som bildades. För ett fåtal, de som bistod spanjorerna vid erövringen gick det ofta bättre. En guanarteme, alltså en hövding på Gran Canaria, vid namn Tenesor Semídan fördes till Spanien, lät kristna sig och återvände sedermera under namnet Fernando Guanarteme. Några släktingar till menceyen, hövdingen, i Gáldar på Teneriffa adlades, tilldelades jordagods och inlemmades i den nya härskarklassen. Och vad återstår idag av den kanariska urbefolkningen? Gener förstås, utblandade i generation efter generation av invandrare från Europa. Framtida DNA-forskning lär ge kunskap om detta. Många traditioner levde säkert kvar en tid på landsbygden. De är idag svåra att belägga men kan förstås finnas kvar i en eller annan form.

Ursprungliga ortnamn finns det gott om. Adeje, Icod, Güímar, Tacoronte och Anaga var alla hövdingadömen under varsin mencey på Teneriffa, och namnen lever kvar än idag. Ön La Gomera hette Gomera även för urbefolkningen. Situationen är likartad på andra öar. Många av dagens kanarier ägnar öarnas förhistoria ett intensivt intresse. Det märks på kyrkliga processioner, på ett stort musealt intresse, på varumärken, och inte minst i turistindustrin. På ön La Gomera är dessutom det uråldriga visselspråket skolämne. Det gomeriska visselspråket användes av urinvånarna före den kastilianska erövringen. Det har dock överlevt och anpassats till det spanska språket. Visselspråket är inte en begränsad uppsättning fasta fraser utan ett komplett språk som med ett reducerat antal fonem - grovt talat "bokstäver" - kan framföra i princip vilket budskap som helst. Dess främsta syfte är förstås att tillåta människor att kommunicera över långa avstånd, exempelvis tvärs över de djupa och branta raviner som karaktäriserar hela La Gomera. Visselspråket är ett arv från urinvånarna och måste en gång ha varit ytterst praktiskt på denna extremt bergiga ö. Det är förvisso risk att det dör ut utan samhälleligt stöd, nu i mobilernas tid. Det skrivs mängder av böcker och forskningsuppsatser om de gamla kanarierna. De jag använt här är: *Historia de Canarias* av José M. Castellano Gil, och Francisco J. Macías Martín, sjätte upplagan, 2005, *Historia popular de Canarias*; 1: Los aborígenes, av Maria del Carmen del Arco Aguilar, Juan Francisco och Navarro Mederos, tredje upplagan, 1996, samt *Los aborígenes y la prehistoria de Canarias*, av Alfredo Mederos Martín och Gabriel Escribano Cobo, som utkom 2002.

Lars Lindgren

Redaktör, Utbildningsradion